

Arařtırma Makalesi

Bâbürlü Saray Kadınlarının Eğitime Olan Katkıları (1526-1707)

Habibe Karayel Külünk*

(ORCID: 0000-0002-7138-8570)

Makale Gönderim Tarihi

08.12.2021

Makale Kabul Tarihi

10.03.2022

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Karayel Külünk, H., "Bâbürlü Saray Kadınlarının Eğitime Olan Katkıları (1526-1707)", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7/1 (Mart 2022): 220-246.

APA: Karayel Külünk, H. (2022). Bâbürlü Saray Kadınlarının Eğitime Olan Katkıları (1526-1707). *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7 (1), 220-246.

Öz

Bâbürlü İmparatorluğu'nda saraylı kadınlar eğitim alanında aktif bir rol üstlenmişlerdir. Saraylı kadınların sahip oldukları yüksek meblağlı gelirler onların refah seviyelerinin yüksek olmasını sağlamış ve bu sayede kütüphaneler, medreseler inşa etme olanağına sahip olmuşlardır. Hint kıtasında 16. yüzyıldan itibaren hüküm sürmeye başlayan Bâbürlülerde hanedan kadınları; sanat, edebiyat, ticaret ve ekonomi alanında sürekli olarak varlıklarını hissettirmişlerdir. Bu çalışmanın amacı, Bâbür Şah ile Âlemgîr Şah (Evrengzib) dönemleri arasında Bâbürlü saray kadınlarının eğitim ve öğrenim süreçlerine bakarak onların eğitim alanında yaptıkları faaliyetleri anlatmak olacaktır. Saray kadınlarının etkinliklerinin hemen her sahada hissedildiği bu

---

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD, Türkiye, habibekarayel3@gmail.com.

PhD Candidate, Sakarya University Institute of Social Sciences Main Discipline of History, Turkey.

dönemlerde, kadınlar aynı zamanda eğitime doğrudan katkıda bulunmuşlardır. İnşa ettirdikleri medreseler, eğitimcilere ve öğrencilere yapmış oldukları maddi yardımlar çalışma içerisinde işlenecek konulardandır. Dönemin yabancı tüccarları, seyyahları ve diplomatlarının kişisel notlarında bahsettikleri ve zaman zaman hayranlıklarını gizleyemedikleri Bâbürlü saray kadınlarının saray yönetiminden ticarete, edebiyattan sanata uzanan bu geniş perspektifi nasıl elde ettiklerine eğitim perspektifinden bakarak anlamak adına hazırlanan bu çalışma; Bâbürlü saray kadınlarının eğitimleri ve eğitim faaliyetlerine olan katkılarına odaklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hindistan, Bâbürlü İmparatorluğu, Bâbürlü Saray Kadınları, Eğitim, Öğrenim.

Contributions of Women at the Mughal Court to Education (1526-1707)

Abstract

In the Mughal Empire, Mughal ladies took an active role in the field of education. The high incomes of the Mughal ladies ensured their high level of welfare, and thus they had the opportunity to build libraries and madrasahs. The dynasty women of the Mughals, who started to rule in the Indian continent from the 16th century; they have constantly made their presence felt in the fields of art, literature, trade and economy. The aim of this study will be to explain the education and training processes of the women at the Mughal court between the periods of Babur Shah and Alemgîr Shah (Evrengzib). The madrasahs they built, the financial aid they provided to educators and students are among the subjects that will be covered in the study. This study, which is prepared to understand from the perspective of education, how women at the Mughal court, whom foreign merchants, travelers and diplomats of the period mentioned in their personal notes and could not hide their admiration from time to time, obtained this broad perspective from palace management to trade, from literature to art; It will focus on the education of Mughal palace women and their contribution to educational activities.

Keywords: India, Mughal Empire, Mughal Ladies, Education, Learning.

Giriş

Bâbürlü İmparatorluğu'nun (1526-1858) kurulduğu temeller Orta Asya gelenekleri ile şekillenmiştir. Bu gelenekler, kadınların devlet

işlerinde etkin bir konum kazanmalarına ve ilahiyat, edebiyat, sanat gibi farklı alanlarda kendilerini geliştirmelerine zemin hazırlamıştır.¹ Bu çalışmada, kuruluş döneminden itibaren 17. yüzyıla kadar Bâbürlü İmparatorluğu'nda öne çıkan saray kadınlarının eğitimlerinden bahsedilmekle birlikte esas olarak onların eğitime olan katkıları üzerinde durulmuştur. Çalışmada, Bâbürlü saray kadınlarının aldıkları eğitim ve farklı alanlardaki faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgiler sunan kaynak eserlerden faydalanılmıştır. Bu eserlerin müellifleri arasında Ebü'l-Fazl el-Allâmî, Şemsüddeve Şah Nevâz, Bahtiyâr Han gibi Bâbürlü İmparatorluğu devri tarihçileri ve devlet adamları bulunmaktadır. Father Monserrate, Niccolao Manucci gibi Bâbürlü İmparatorluğu'nu ziyaret eden yabancı gezginlerin eserleri de faydalanılan kaynaklar arasındadır. Ayrıca Bâbürlü hanedan mensuplarına ait Bâbürnâme, Cihangirnâme, Hümayunnâme gibi eserler kaynak olarak kullanılmışlardır.

Bâbürlü saray kadınları, eğitim hakkına sahip olmalarının yanında eğitime verdikleri önem ve yaptıkları hizmetlerle de ön plana çıkmışlardır. İnşa ettirdikleri medreseler, şahsi kütüphaneler, öğrencilere ve araştırmacılara verilen ödenekler göz önünde bulundurulduğunda saraylı kadınların eğitime olan katkı konusuna özel bir ilgi gösterdikleri söylenebilir.² Bu noktada, eğitimin yaygınlaşmasına önem veren bu kadınların küçük yaşlardan itibaren nasıl bir eğitim sürecinden geçtiklerinden bahsedilmesi onların eğitim ile olan ilk ilişkilerine ışık tutması açısından önemlidir.

Bâbürlü sarayında kadınların eğitimine küçük yaşlardan itibaren önem verilmiş ve özen gösterilmiştir. Hanedan mensubu kadınların edebi konulara olan merakları eğitime olan talebi güçlendiren etmenlerden olmuştur denilebilir.³ Sarayda, hanedan mensubu kadınlar ve diğer soylu kadınların almış oldukları eğitim onların

¹ Enver Konukçu, "Bâbürlüler", Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) İslam Ansiklopedisi, Cilt 4, İstanbul, 1991, s. 400; Rekha Misra, *Women in Mughal India (1526-1748 A.D.)*, Munshiram Manoharlal, Allahabad, 1967, s. 17,84.

² Abu-l-Fazl, *The Akbarnama*, Vol. II., Fasciculus I., Translated from the Persian by H. Beveridge, Asiatic Society, Calcutta, 1904, s. 313; Saqi Must'ad Khan, *Maasir-i 'Alamgiri*, A History of the Emperor Aurangzib- 'Alamgir (reign 1658-1707 A.D.), Translated into English and Annotated by Sir Janudath Sarkar, Calcutta, 1947, s. 322.

³ Misra, *a.g.e.*, s. 87.

kendilerini farklı alanlarda geliştirmelerinin önünü açmıştır. Bu nedenle Bâbürlü saray kadınları, sosyal, siyasal ve iktisadî açıdan birçok noktada etkin konuma gelmişlerdir. Dahası eğitim olanaklarını sarayın dışarısına taşıyarak bu sahada önemli hizmetlerde bulunmuşlardır.

Kız Çocuklarının Eğitim Süreçleri

Hindistan'da Bâbürlü döneminin en önemli özelliklerinden biri, yaptıklarıyla tarihte adlarından sıkça söz ettiren kadınlar ve bu kadınların sayıca fazla olmalarıdır.⁴ Yeni bir kültür olarak addedilebilecek olan Hint kültürü ile iç içe geçen Bâbürlüler, bu kültürün göbeğine yerleşmiş olsalar da Orta Asya eksenli Türk kültürünü ve yaşam geleneklerini terk etmemişlerdi. Türk kültürünün veya geleneğinin ana özelliklerinden olan kadının sosyal hayat ile birlikte siyasal ve askerî alanlarda ön planda durması ve kişisel özgürlük alanına sahip olması anlayışı Bâbürlülerde de sürdürülmüştür.

Genel olarak denilebilir ki Bâbürlüler, saraydaki kadınların eğitimlerine gereken özeni yeterince göstermişlerdir. Dolayısıyla izlenen eğitim metodunun temeli sağlam bir şekilde atılmıştır. Verilecek olan eğitimin kalitesi, disiplin ve eğitimin niteliği ile doğrudan ilgili olduğu için belirli bir denetim sistemi inşa edilmiştir. Temel eğitimin alınması için toplanan saraydaki kız çocuklarının eğitim sürecinde müdire ve muallime hem kontrolü sağlamak hem de eğitim sürecini denetlemekle vazifelendirilmişlerdir.⁵ Mekteplerdeki müdirelik ve muallimelik görevlerinin bir kişide birleştirildiği genellikle mürebbiye adı verilen eğitmenlere ise *Atun Mama** unvanı verilmiştir.⁶ Bu görevi

⁴ Bâbürlü İmparatorluğu'nda önde gelen kadınlar arasında Gülbeden Begüm, Gülrüh Begüm, Selime Sultan Begüm, Cihanârâ Begüm, Zebunnisa, Nurcihan Begüm gibi şahsiyetler gösterilebilir. Bkz. Soma Mukherjee, *Royal Mughal Laides and Their Contributions*, Gyan Publishing House, New Delhi, 2001, ss. 21-23.

⁵ Misra, *a.g.e.*, s. 87.

* Atun Mama; Okumak, yazmak anlamlarına gelen Atun kelimesi, ihtiyar hizmetçi kadına verilen lakap olarak nitelendirilebilecek Mama kelimesi ile birleştirilmiştir. Bkz. Gülbeden, *Hümayunnâme*, Farsçadan çeviren: Abdürrab Yelgar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, s. 225.

⁶ Zahirü'd-din Muhammad Babur Padshah Ghazi, *Babur Nama*, Translated from the original Turki Text by Annette Susannah Beveridge, Vols. I and II, Oriental Books Reprint Corporation, 1979, s. xxviii.; Niccolao Manucci, *Storia do Mogor or Mogul India 1653-1708*, Vol. II, Translated by William Irvine, London, 1907, ss. 330-331; S. K.

üstlenen Atun Mama'nın, Bâbürlü sarayında önemli bir mevkide olduğu söylenebilir. Buna örnek olarak bir Atun Mama'nın, Gülbeden Begüm'ün düzenlemiş olduğu bir şölen listesinde adının davetliler listesinde zikredilmiş olması gösterilebilir.⁷ Çünkü Bâbürlü şölenlerine katılan kişilere bakıldığında sıradan kişilerin davet edilmediği anlaşılmaktadır.⁸ Atun Mama uygulaması, Bâbürlülerin kız çocuklarının eğitimini geliştiren bir tavırdan ziyade düzenli bir program içerisinde yürütüldüğünü göstermektedir.

Bâbürlü sarayında yetişen erkek çocukların sahip oldukları eğitim olanakları ayırım gözetmeksizin kız çocuklarına da sunulmuştur. Bir diğer ifadeyle Bâbürlüler eğitim konusunda kız ve erkek çocuklar arasında herhangi bir ayırım gözetmemişlerdi. Bâbürlü begümlerine ve saraydaki soylu kadınlara, eğitimi öğretmenler veya edebiyat alanında başarılarıyla tanınmış olan yaşlı erkek müderrisler tarafından eğitim veriliyordu.⁹ Hanedan mensubu ve aristokrat ailelerden gelen kız çocuklarının yanında orta sınıf için de aynı eğitim metodlarının uygulandığını görmekteyiz. Angbin Yasmin'e göre, kız ve erkek çocuklarına okuma yazma öğretildiği bir medrese sahnesinin yer aldığı Miftah-ül-fuzala¹⁰ önemli bir bilgi sunmaktadır. Yasmin, bu çizimin bir

---

Banerji, "Some of the Women Relations of Babur", *Journal of Indian Research Institute*, Volume IV, (July, 1937-April, 1938), Edited by Devadatta Ramkrishna Bhandarkar, Published by Satis Chandra Seal, Calcutta, 1938, s. 53; Müslime Melis Savaş, "Alt Kıtaya Taşınan Türk-İslam Değeri Eğitime Saray Kadınları Üzerinden Bakmak", *Selçuk Türkiyat*, Aralık, 2021, s. 473.

⁷ Gülbeden, *a.g.e.*, s. 148.

⁸ Bu davete katılanlar arasında Sultan Ahmet Mirza'nın kızı Sultani Begüm, Sultan Ebu Sait Mirza'nın kızları, Bâbür Şah'ın amcasının eşi Han Begüm, Sultan Baht Begüm'ün kızı Apak Begüm, Masume Sultan Begüm, Gelreng Begüm, Gülçehre Begüm, Mir Şah Hüseyin'in kızı Bige Begüm gibi soylu ailelere mensup kadınlar bulunuyordu. Bkz. Gülbeden, *a.g.e.*, ss. 145-149.

⁹ Mukherjee, *a.g.e.*, s. 70.

¹⁰ Miftah-ül-fuzala'da resmedilmiş olan sahnede bir kız çocuğunun erkek çocukla bitişik halde oturarak alfabeyi yazmayı öğrendiği görülmektedir. Shireen Moosvi'nin eserinde paylaştığı gravür için yapmış olduğu yorum da kıymetlidir. 17. ve 18. yüzyıllarda Kambay ve Bharuç'ta kadınların mülk alıp sattıklarına dair tapu kayıtlarından bahsetmiştir. Yüksek sınıftan kadınların okuma-yazma bilmemeleri nadir bir durum olduğundan sıradan halk içerisinde olan kadınların da okuma yazmayı öğrendiklerini söylemektedir. Bkz. Shireen Moosvi, *People, Taxation, and Trade in Mughal India*, Oxford University Press, New Delhi, 2008, s. 153.

hanedan veya aristokrat bir topluluğuna mı ait olduğu sorusunun cevabının kesin olmadığını söylemekle birlikte aynı sistemin orta sınıf için de geçerli olabileceğine dair bir delil niteliğinde olduğunu belirtmektedir.¹¹ İlk etapta Kur'an eğitimi verilen çocuklara daha sonra dönemin de etkisiyle saray dili haline gelen Farsça öğretiliyordu. İlk eğitimde öğretilen dillerin etkisi kısa süre içerisinde hissedilmiş ve Bâbürlüler, İran edebiyatını inceleyerek sonrasında bu edebiyat dilini geliştirmeye devam etmişlerdir. Dolayısıyla Bâbüname ve muhtelif birkaç eser dışında hemen hemen hepsi Farsça kaleme alınmıştır.¹²

Saraydaki kadınların birçoğu sahip oldukları refahın gölgesinde yaşamak yerine şarkı söylemek, bir enstrüman çalmak, ezberler yapmak, hikayeler anlatmak, kitap okumak gibi uğraşlar edinmişlerdi. Sarayda, begümlerin ve çeşitli görevlerde olan kadınların ikamet ettikleri minyatür bir kasabayı andıran geniş bir alan bulunuyordu.¹³ Dolayısıyla saray içerisinde aktif bir sosyal yaşam alanı bulunuyordu. İlk eğitimlerini aldıkları mektepler de yine bu sarayların içerisinde yer alıyordu.

Bâbürlü eğitim sisteminde adeta bir devrim meydana getiren Ekber Şah (1556-1605) döneminde, saray kadınlarına verilen eğitimin düzenli hale getirilmesi için düzenlemeler yapmış ve bunun yanında çocukların yıllarca okuyarak öğrendikleri bilgilerin birkaç ay içerisinde elde edilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştı.¹⁴ Eğitim konusundaki hassasiyeti yalnızca erkek çocuklarını kapsamıyor aynı zamanda kız çocuklarını da yakından ilgilendiren girişimlerde bulunuluyordu. Ekber Şah döneminde, saray kadınlarına verilen eğitimin düzenli hale getirilmesi için düzenlemeler yapıldı. 1580 yılında Hindistan'ı ziyaret eden Monserrate, Ekber'in kadınların eğitimine verdiği önemi anlatırken; begümlerin, erkeklerin gözünden titizlikle uzak tutulduklarını ve eğitimleri üzerinde çok büyük bir özen gösterildiğini, söylemektedir. Monserrate ayrıca; okuma ve yazma eğitimlerinin

¹¹ Angbin Yasmin, "Middle Class Women in Mughal India", *Proceedings of the Indian History Congress*, Vol. 75, Platinum Jubilee (2014), ss. 297-298.

¹² S. K. Banerji, *Humayun Badshah*, Vol. II, Maxwell Company, Lucknow, 1941, ss. 308-309.

¹³ Banerji, *a.g.e.*, s. 310.

¹⁴ Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi, Gurkanlı Devletinin Büyüklük Devri (1526-1737)*, II. Cilt, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, s. 495.

verildiği bu mektepte kadın öğretmenler tarafından farklı metodların uygulandığını da belirtmiştir.¹⁵ Geleneksel Hint yöntemi olan önce yazma sonra okuma yönteminin, okumadan sonra yazmanın gelmesi şeklinde değiştirilmesi gerektiğini savunmuştur.¹⁶ Müfredat, öğrencilerin kendi özel amaç ve isteklerine göre eğitim almalarını sağlayacak şekilde değiştirilmiş, hiçbir şey zorla dayatılmayarak eğitim özgürlüğü sağlanmış ve çeşitli sanatlar ve bilimler (etik, aritmetik, hesaplama, tarım, geometri, astronomi, ekonomi, yönetim, fizik, mantık, felsefe, matematik, ilahiyat ve tarih) müfredata eklenmiştir.¹⁷

Ekber Şah döneminde saray kadınlarına düzenli olarak eğitim verildiğinin en önemli göstergelerinden bir tanesi onlar için padişahın sarayında ayrılmış olan özel eğitim odalarıdır. Ekber Şah, Fetihpûr Sikri'deki sarayının içerisinde bir kız mektebi de inşa ettirmiştir.¹⁸ Kız çocuklarının Kur'an eğitimlerinden ayrıntılı biçimde bahseden Câfer Şerif'in verdiği bilgilere göre, bir kız çocuğunun Kur'an'ı baştan sona okumayı bitirdiğinde, eğitime hediye vermek ve çocuğun okuma becerisini sergilemek amacıyla bir seremoni düzenlendiği, bilinmektedir.¹⁹ Dolayısıyla burada eğitim vermenin yanında eğitime ne denli bir önemin verildiğini de görmekteyiz. Zira bir seremoni düzenlenmiş olması ve eğitime hediyeler sunulması, öğretmenin konumu ve eğitime verilen önemi ortaya koymaktadır.

Bâbürlü padişahları kızlarına iyi bir öğrenim sunabilmek için genellikle iyi eğitilmiş olan İranlı kadınları tercih ediyorlardı. Şah Cihan (1628-1658) ve Âlemgîr'in Şah'ın (Evrengzib) (1658-1707) kızları için aynı şekilde kadın öğretmenler mevcuttu. Müfredat Farsça, Arapça, ilahiyat, tarih vb. çalışmaları içeriyordu. Ancak çalışmalarında bir

¹⁵ Father Monserrate, *The Commentary of Father Monserrate, On His Journey to the Court of Akbar*, Translated by J. S. Holland, Oxford University Press, 1922, s. 203.

¹⁶ Abul Fazl 'Allami', *The Ain i Akbari*, Vol. I, Translated from the Original Persian by H. Blochmann, Baptist Mission Press, Calcutta, 1873, s. 278.

¹⁷ Abul Fazl, *a.g.e.*, s. 279.

¹⁸ E. B. Havell, *A Handbook to Agra and the Taj, Sikandra, Fatehpur-Sikri and the Neighbourhood*, Longmans, Green, and Co., New York and Bombay, 1904, s. 116; Edmund W. Smith, *The Moghul Architecture of Fatehpur-Sikri*, Archaeological Survey of India, Indological Book House, Delhi, 1973, s. 8.

¹⁹ Ja'far Sharif, *Qanun-i-Islam*, Translated by G. A. Herklots, Oriental Books Reprint Corporation, New Delhi, 1972, s. 51.

miktar ilerleme kaydeden herkes Kur'an'ı ezberlemekle yükümlüydü.²⁰ Kadınların bir kısmı Kur'an'ı ezberliyorlardı, bir kısmı da Şeyh Sadi Şirazi'nin yazdığı *Gülistan ve Bostan* gibi kitapları okumaya ilgi duyuyorlardı.²¹ Tıpkı Ekber Şah gibi Âlemgîr Şah da çocuklarının eğitimlerine oldukça önem veriyordu. Bâbürlü sarayında görevli tarihçi Bahtavar Han, Âlemgîr'in çocuklarının eğitimine verdiği önemi anlatırken, özgün bir eğitim sunduğundan bahsetmiştir. Aynı zamanda çocukların dinin temel ve gerekli ilkelerini de öğrendiklerini aktarmıştır. Pek tabii bu eğitim saray kadınlarının da içerisinde olduğu bir organizasyondur.²² Bâbürlüler döneminde saraydaki kadınlar ev işleri, nakış vb. üzerine eğitim almanın yanı sıra nesir, şiir, beşerî bilimler, ilahiyat, Farsça ve Arapça gibi diller üzerine dersler de alıyorlardı.²³ Harem içinde günlük kullanım dili Bâbürlü kadınları için Türkçe, Hindu kadınlar ve diğer Hint eyaletlerinden kadınlar için Hintçe veya diğer bölgesel dillerdi.²⁴ Bâbürlülerde çocukların eğitimlerinin yanı sıra soyluların hanımlarının da eğitimleri önemliydi. Buna göre, soyluların hanımları da kendileri için tutulmuş olan özel kadın öğretmenleri aracılığıyla eğitim alıyorlardı.²⁵

Bâbürlülerde Öne Çıkan Entelektüel Kadınlar

Bâbürlü saray kadınlarının aldığı eğitimler doğrultusunda yaptıkları faaliyetler ya da ortaya çıkardıkları eserlerle tarihe mâl oldukları bilinmektedir. A. S. Bazmee Ansari'ye göre, aldığı eğitimlerle aktif olarak edebiyat arayışlarına giren ilk kadın, Bâbürlü'nün kızı Gülbeden

²⁰ Janudath Sarkar, *Studies in Mughal India*, Cambridge-Calcutta, 1919, s. 301.

²¹ Mana Kia, "Adab as Ethics of Literary Form and Social Conduct: Reading the Gulistân in Late Mughal India", in *'No Tapping Around Philology': A Festschrift in Celebration and Honor of Wheeler McIntosh Thackston Jr.'s 70th Birthday*, ed. Alireza Korangy and Daniel J. Sheffield. Wiesbaden: Harrassowitz, November 10, 2014, s. 282.

²² Bakhtawar Khan, *Mir-at-i Alam - Mir-at-i Jahan-numa*, The History of India, as Told by its Own Historians, Voll. VII, The Posthumous Papers of the late Sir H. M. Elliot, Edited and Continued by Professor John Dowson, Trübner and Co. And Ludgate Hill, London, 1877, s. 162.

²³ Sarkar, *a.g.e.*, s. 301.

²⁴ Ellison Banks Findly, *Nur Jahan Empress of Mughal India*, Oxford University Press, Oxford-New York, 1993, s. 112.

²⁵ Sarkar, *a.g.e.*, s. 301.

Begüm'dür.²⁶ Gülbeden Begüm, çok iyi seviyede Farsça ve Türkçe biliyordu. Mehdî Şîrâzî'nin Tezkiretü'l-ĥavâtîn'inde, Farsça kaleme alınmış iki şiiri bulunmaktadır.²⁷ Ekber Şah'ın isteği üzerine Hümayunnâme'yi yazmış ve bu eserinde o dönemin sosyal ve politik faaliyetlerini anlatmıştır. Bu nedenle eser değerli bir tarihi bilgi deposu niteliğindedir. Bunun yanında Gülbeden Begüm'ün edebî faaliyetlere olan ilgisi oldukça fazlaydı, bir nevi kitap aşığıydı.²⁸ Bâbü Şah'ın (1526-1530) ikinci kızı Gülrüh Begüm de şiirle ilgileniyordu. Ona ait bir dizi mısralar mevcuttur.²⁹ Edebiyat alanında öne çıkan bir diğer kadın, Hümayun Şah'ın yeğeni Selime Sultan Begüm'dü. Kocası Bayram Han'ın ölümünden sonra Ekber Şah ile evlendi. Farsçayı çok iyi biliyordu ve Mahfî³⁰ mahlasıyla şiir yazarak edebiyat alanında zengin katkılarda bulundu.³¹ Bir kitap aşığı olarak nitelendirilen Selime Sultan Begüm'ün kendisine ait bir kütüphanesi de bulunuyordu.³² Bâbürlülerde âlim ve şairlerin koruyucusu olarak anılan devlet adamı Hân-ı Hânân Mirza Abdürrahîm Han'ın kızı Canan Begüm de başarılı bir kadındı. Kur'an tefsiri yazmış ve karşılığında Ekber Şah, ödül olarak kendisine 50 bin dinar vermişti.³³

²⁶ A. S. Bazmee Ansari, "Gülbeden Begüm", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 14, İstanbul, 1996, s. 436.

²⁷ Ansari, a.g.m., s. 436.

²⁸ Gul-Badan Begam, *Humâyûn-nâma*, Translated by Annette S. Beveridge, London, 1902, s. 76.

²⁹ Misra, a.g.e., s. 88.

³⁰ Mahfî mahlası gizli, saklı gibi anlamlara gelmektedir. Bkz. Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 1310; Şiir yazar Selime Sultan Begüm ve Zebunnisa Begüm gibi diğer Bâbürlü saraylı hanımlarının mahfî mahlasını kullandıkları anlaşılmaktadır. Bkz. Shah Nawaz Khan, *The Maathir-ul-Umara*, Translated by H. Beveridge, Vol. II, Patna: Janaki Prakashan, 1979, s. 1079 (2 numaralı dipnot).

³¹ Abul Fazl 'Allami, *The Ain-i Akbari*, Vol. I, Translated by H. Blochmann, Calcutta, 1873, s. 309.

³² Renuka Nath, *Notable Mughal and Hindu Women in the 16th and 17th Centuries A.D.*, Inter-India Publications, New Delhi-India, 1957, s. 63.

³³ A. M. A. Shushtery, *Outlines of Islamic Culture*, Volume II, Philosophical and Theological Aspects, The Bangalore Press, Bangalore, 1938, s. 774; Pran Nath Chopra, *Some Aspects of Society & Culture During the Mughal Age 1526-1707*, Shiva Lal Agarwala & Co. Ltd., Educational Publishers, Agra, 1955, ss. 123-124; Enver Konukçu, "Abdürrahim Han", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul, 1988, s. 290.

Bâbürlü tarihinde aldığı eğitimlerle entelektüel zenginliğini ve kültür birikimini arttırarak öne çıkan bir diğer kadın figürü de Nur Cihan Begüm'dü. Politika ve ticaret gibi sahalarda da etkin bir rol oynayan Nurcihan Begüm, ileri düzeyde Farsça ve Arapça biliyordu.³⁴ İran şiirine adeta tutkundu ve kendisi de şiir yazıyordu.³⁵ Küçük yaşlarında Agra'daki sarayda Kur'an eğitimi alan Nurcihan Begüm daha sonra Cihangir'in eşi olarak Bâbürlü İmparatorluğu'nun bir dönemine damga vuracaktı.³⁶ Bir kütüphane oluşturmuştu ve koruyuculuğunu üstlendiği bu kütüphane zengin bir kitap yelpazesine sahipti.³⁷ Nurcihan Begüm'ün saray görevlileri arasında şair olarak nitelendirilebilecek kadınlar da vardı. Şah Cihan'ın eşi Mümtaz Mahal de edebî bir zevke sahipti. Farsça bilgisi iyiydi ve şiirler yazıyordu.³⁸ Şairlerin koruyucusu da denilen Mümtaz Mahal'in en beğendiği şairlerden bir tanesi, Bâbürlü sarayında görevli olan Vamsidhara Misra'ydı.³⁹ Bâbürlü sarayında hanedan kadınlarının nazırları arasında kadınlar da bulunuyordu. Mümtaz Mahal'in nazırı olan Sati'ün-nisâ oldukça bilgili bir kadındı. İyi derecede Farsça bilgisine sahipti ve İslam ilahiyatı alanında bilgisi çok fazlaydı. Bu başarılarından ötürü Cihanârâ Begüm'ün hocası olarak atanmıştı.⁴⁰ Sati'ün-nisâ aynı zamanda iyi bir şairdi.⁴¹ Kardeşi Tâlib-i Âmülî, Cihangir Şah'ın sarayında şairlik ödülü kazanmıştı.⁴² Cihanârâ Begüm'ün kardeşi Ruşenârâ Begüm de aynı

³⁴ Canan Kuş Büyüktaş, Sevilay Karataş Yozgat, "İktidar ve Aşk: Cihangir Şah'ın Nur Cihan Begüm'e Olan Aşkının Tüzük-i Cihângîr'deki Yansımaları", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 4, Yıl: 2020, s. 1593.

³⁵ Narendra Nath Law, *Promotion of Learning in India During Muhammadan Rule*, Longmans, Green and Co., London, 1916, s. 202; S. M. Jaffar, *Education in Muslim India*, IAD Oriental Series: 16, Idarah-i Adabiyat-i Delli, India, 2009, s. 194.

³⁶ Mukherjee, *a.g.e.*, s. 71.

³⁷ İktidar Husain Siddiqui, "Nurcihan", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 33, İstanbul, 2007, s. 252.

³⁸ Law, *a.g.e.*, s. 202; Jafar, *a.g.e.*, s. 195.

³⁹ Jatindra Bimal Chaudhuri, *Muslim Patronage to Sanskrit Learning*, Part I, Idarah-i Adabiyat-i Delli, Delhi (India) 2009, s. 77.

⁴⁰ Jadunath Sarkar, *Anecdotes of Aurangzib (Translated into English with Notes) and Historical Essays*, M. C. Sarkar & Sons., Calcutta, 1917, s. 151.

⁴¹ Sarkar, *a.g.e.*, s. 22.

⁴² Arihant Kumar Vardhan, "Contribution of Women to the Persian Language in Medieval India", *International Journal of Women's Research*, Vol. 3, No. 1, Spring & Summer 2014, s. 61; Seyyid Muhammed Tâlib-i Âmülî, Cihangir Şah ve eşi Nurcihan

şekilde iyi eğitilmiş ve yetenekli bir kadındı. Yazı sanatında oldukça iyiydi.⁴³ Şah Cihan'ın yaşça en büyük olan kızı Cihanârâ Begüm yüksek seviyede bir eğitim almıştı. Hekim Rukna Kashi'nin kardeşi Nazır, ona Kur'an ve Farsça öğretmişti.⁴⁴ Kardeşi Dara gibi, onun da bir tasavvuf anlayışı vardı ve bu konuda birçok risaleler yazdı. Kendi mezar taşına yazdırdığı Farsça şiiri de basit ve mütevazı bir biçimdedir.⁴⁵ 1640 yılında *Mü'nisü'l-ervâh* adlı biyografik eserini tamamlamıştır. Eser Muînüddin Çiştî ve Çiştîye'ye mensup müritlerle ilgili bilgiler içermektedir. Molla Şah Bedahşî hakkında da *Şâhibiyye* adlı bir risalesi vardır.⁴⁶ Ayrıca Cihanârâ Begüm belirli miktarlarda ödeneklerle şairleri de mükâfatlandırmayı ihmal etmemiştir.⁴⁷ Esasında bu Bâbürlü saray kadınları arasında yaygın bir uygulamaydı.⁴⁸

On yedinci yüzyılın sonları ve on sekizinci yüzyıl başlarının en dikkat çekici edebî figürlerinden biri, Âlemgîr Şah'ın (Evrengzib) en büyük kızı Zebunnisa Begüm'dü. Babası, onu yüksek eğitilmiş bir hanımefendi olan Hafza Meryem ve büyük bir İran şairi olan Molla Said Eşref Mazenderanî'nin sorumluluğuna vermişti. Etrafındaki insanlarla kurduğu ilişkiler, şiir yazması için gerekli ilhamı ona sağlıyordu.⁴⁹ Ünlü bir bilim adamı olan Şah Rüstem Gazi onu edebiyat arayışlarında teşvik etti. Babası tarafından 30 bin altınla ödüllendirilmesi üzerine Kur'an'ı hıfz etmeye söz verdi.⁵⁰ Matematik ve astronomi konusunda yetkinlik

---

Begüm'ün takdirini kazanmış, 1619 yılında "melikü'ş-şuara" unvanını almıştır. Bkz. Hicabi Kırlangıç, "Tâlib-i Âmülî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 39, İstanbul, 2010, s. 505.

⁴³ Nath, *a.g.e.*, s. 147.

⁴⁴ Abd al-Ĥamîd Lâhawri, *Badshahnamah*, Edited by Mawlawis Kabîr Al-Din Ahmad and Abd Al-Rahîm, Vol. II, Printed at the College Press, Calcutta, 1868, s. 629.

⁴⁵ Law, *a.g.e.*, ss. 203-204; Jafar, *a.g.e.*, ss. 195-196.

⁴⁶ Enver Konukçu, "Cihanârâ Begüm", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 7, İstanbul, 1993, s. 537.

⁴⁷ Law, *a.g.e.*, s. 203; Jafar, *a.g.e.*, s. 196.

⁴⁸ Law, *a.g.e.*, s. 203; Jafar, *a.g.e.*, s. 196; Rukhsana Iftikhar, "Cultural Contribution of Mughal Ladies", *South Asian Studies, A Research Journal of South Asian Studies*, Vol. 25, No. 2, July-December 2010, s. 324.

⁴⁹ Hafiz Shamsuddin Ahmad, "Zibunnisa Begum and Diwan-i-Mukhfi", *Journal of Bihar and Orissa Research Society (JBORS)*, Vol. XIII., Part I, March, 1927, s. 42.

⁵⁰ Khan, *Maasir-i- 'Alamgiri*, s. 322; Sarkar, *Studies*, s. 29.

kazandı. Farsça ve Arapça öğrendi.⁵¹ Hat sanatı konusunda da yetenekliydi ve mükemmel şekilde *şikeste*, *nesta'lik* ve *nakış* usulünde yazı yazabiliyordu.⁵² Zamanının çoğunu edebiyat ile ilgili çalışmalarla geçirdi ve sarayına o dönemin ünlü akademisyenleri ve şairleri akın etti. Dönemin tanınmış âlimlerinden Mirza Halil, hizmetine istihdam edildi. Çevresindeki şairler arasında Nazır Ali Saib, Şems Veliullah, Chanderbhan Brahmin ve Bahraz gibi isimler bulunuyordu.⁵³ Ayrıca iyi bir kütüphane kurdu. Bu kütüphanenin içerisinde çok sayıda klasik kitabın çevrildiği bir çeviri kısım da mevcuttu. İmam Fahreddin Razi'nin Kur'an-ı Kerim yorumu, Molla Şeykuddin Ardbeli tarafından Arapçadan Farsçaya çevrilmiştir. Adı daha sonra 'Zibul-Tefsir' (Zeb-ul-Tefasir) olarak değiştirilmiştir.⁵⁴ Zebunnisa'ya atfedilen onun yazılarının toplandığı 'Zibul-Münşe'at' da bu eserler arasındadır. Ona atfedilen eserlerden bir tanesi de 'Divan-ı-Mahfi'dir.⁵⁵ Edebî çalışmaları sayesinde edebiyat dünyasında kendisine bir isim kazanmıştı.⁵⁶ Ayrıca Zebunnisa'nın yedi yaşında Kur'an'ı ezberlediği de söylenmektedir.⁵⁷

Bâbürlü Kadınlarının Eğitime Olan Katkıları

Hanedan kadınlarından bazıları eğitim ile ilgili meselelere yönelik bağışlarda bulunuyorlardı. Bâbürlü saray kadınların eğitime ve eğitimin yaygınlaşmasına önem vermişlerdir. Ekonomik güçleri olan ve bu güçlerini eğitim sahasında da kullanan kadınlar inşa ettirdikleri mekteplerdeki eğitimcilere ve eğitim gören öğrencilere maddi yardımlarda bulunmuşlardır.

Genel itibariyle saraydaki kadınların aksine halk içerisinde kız çocuklarının eğitimleri yarıda kesilebiliyordu. İlköğretim düzeyinde erkek çocuklarla birlikte aynı mekteplerde ya da kendileri için kurulmuş olan ayrı mekteplerde eğitim alan kızlar daha büyük yaşlarda bu

⁵¹ Magan Lal, *The Diwan of Zeb-un-nissa*, The First Fifty Ghazals Rendered from the Persian by Magan Lal and Jessie Duncan Westbrool with an Introduction and Notes, London, 1913, s. 8.

⁵² Khan, *Maasir-i- 'Alamgiri*, s. 322.

⁵³ Lal, *a.g.e.*, s. 9.

⁵⁴ Khan, *Maasir-i- 'Alamgiri*, s. 322; Yusuf Husain, *Glimpses of Medieval Indian Culture*, Asia Publishing House, India, 1957, s. 93; Jafar, *a.g.e.*, s. 197.

⁵⁵ Ahmad, *a.g.m.*, ss. 42,53; Sarkar, *Studies*, s. 80.

⁵⁶ Misra, *a.g.e.*, s. 91.

⁵⁷ Lal, *a.g.e.*, s. 8.

eğitimlerine ara vermek durumunda kalıyorlardı.⁵⁸ Bu nedenle Bâbürlü padişahları tarafından oldukça önemsenen saray kadınlarının eğitimlerinin ileri düzeylerde olması ve eğitim sahalarında yardımlarda bulunmaları, kadının sosyal yaşam içerisindeki konumu ve sahip olduklarını koruması ve geliştirmesi açısından da ayrıca anlamlıdır.⁵⁹ Bu yardımlar bir bakıma eğitimi tamamlayamayan veya eğitimsiz kalan saray dışarısındaki kız çocuklarının da eğitime ulaşmasını olanaklı kılıyordu.

Hümayun Şah'ın karısı Bige Begüm, kocasının mezarını ve mezarının yakınında bir mektep inşa ettirmiştir.⁶⁰ Bige Begüm aynı zamanda bu mezarı gören küçük bir ev inşa ettirmiş ve bu evde yaşamayı tercih etmiştir.⁶¹ Eğitim ile ilgilenen bir diğer kadın da Ekber'in sütanesi Mahım Enege'ydı. Eğitime oldukça fazla önem veriyordu ve bu hususla ilgili çok para harcamıştı. Delhi'de *Hayr-ül-Menâzil* adlı bir cami ve camiye bitişik bir medrese inşa ettirmişti.⁶² Bu medrese Hümayun döneminde imparatorluk fonlarıyla inşa edilmiş olan medreselerden yalnızca bir tanesidir.⁶³ Aynı şekilde Cihangir'in annesi Meryem ez-Zamânî de 1611-1614 yılları arasında Lahor'da Begüm Şahî Camii'ni inşa ettirmiştir.⁶⁴ Bâbürlü saray kadınlarının eğitime vermiş oldukları bu önemin temelinde onların yazılı kaynaklara olan ilgileri yatıyordu.

Bâbürlü tarihine damga vurmuş bir kadın olarak Nurcihan Begüm bir kitap aşığı olarak tarif edilmektedir. Şahsına ait büyük bir kütüphanesi bulunan Nurcihan Begüm, bu kütüphanede nadir bulunan değerli kaynakları barındırıyordu.⁶⁵ Kütüphanesine eklemek adına

⁵⁸ S. M. Jaffar, *Some Cultural Aspects of Muslim Rule in India*, S. Muhammad Sadiq Khan – Publisher, Peshawar-India, 1939, s. 85.

⁵⁹ Husain, *a.g.e.*, s. 92.

⁶⁰ Gülbeden, *a.g.e.*, s. 238; Banerji, *a.g.e.*, s. 317; John Capper, *Delhi, The Capital of India*, Asian Educational Services, 1997, s. 81.

⁶¹ Ira Mukhoty, *Daughters of the Sun Empresses, Queens & Begums of the Mughal Empire*, Aleph Book Company, India, 2018, s. 65.

⁶² Abu-l-Fazl, *The Akbarnama*, Vol. II., Fasciculus I., Translated from the Persian by H. Beveridge, Asiatic Society, Calcutta, 1904, s. 313.

⁶³ Syed Ali Nadeem Rezavi, "The Organization of Education in Mughal India", *Proceedings of the Indian History Congress*, 2007, Vol. 68, s. 390.

⁶⁴ Karuna Sharma, "A Visit to the Mughal Harem: Lives of Royal Women", *South Asia: Journal of South Asian Studies*, Vol. XXXII, no.2, August 2009, s. 167.

⁶⁵ Nath, *a.g.e.*, s. 93.

Mirza Kâmrân Divanı'nı üç *mohur*⁶⁶ karşılığında satın almıştı. Eserin Patna'da Hudâbahş Kütüphanesi'nde bulunan Farsça tek nüshasının ilk sayfasında Nûr ün-Nisâ Begüm'ün bu esere üç mohur verdiğinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla burada görülüyor ki Nurcihan Begüm bu kitabı henüz Cihangir Şah ile evliliği gerçekleşmeden önce almıştır.⁶⁷ Nurcihan Begüm aynı zamanda zor durumda olan kız çocuklarına yardım eli uzatmış birçoğunun düğün masraflarını karşılamıştır.⁶⁸ Birbirinden farklı kapsamlarda (cagir⁶⁹, pargana⁷⁰, hibeler ve miraslar⁷¹) gelirleri bulunan ve sahip olduğu zenginliğini imar faaliyetlerine de harcayan Nurcihan Begüm, Srinagar'da Pathar Mescidi olarak adlandırılan bir camii yaptırmıştır.⁷²

Şairlerin koruyucusu olarak zikredilen ve Vamsidhara Misra gibi şairleri himayesine alan Mümtaz Mahal, eğitime oldukça önem veren bir kadındı. Bu nedenle Şah Cihan ile birlikte kızları Cihanârâ Begüm'ün

⁶⁶ Mohur, Bâbürlü altın parası. Bkz. Wheeler M. Thackston (ed), *The Jahangirnama Memoirs of Jahangir, Emperor of India*, Translated, Edited, and annotated by Wheeler M. Thackston, New York: Oxford University Press, 1999, s. 11 (37. Dipnot).

⁶⁷ Nath, *a.g.e.*, s. 93; Ayrıca bkz. Enver Konukçu, "Kâmrân Mirza", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 24, İstanbul, 2001, s. 287.

⁶⁸ Muhammad Hadi, *Tatimma-i Wakiat-i Jahangiri*, The History of India as Told by its Own Historians, the Muhammadan Period, the Posthumous Papers of the Late Sir H. M. Elliot, Edited and Continued by Professor John Dowson, Vol. VI, London, 1875, s. 399.

⁶⁹ Feodal arsa ödenekleri veya arazi tahsisi olarak verilen toprak parçasıdır. Bkz. H. H. Davies and W. Blyth (ed), *Report on the Revised Settlement of the Pergunnahs of Umritsur, Sowrian, & Turun Tarun, of the Umritsur District, in the Umritsur Division*, Lahore: Government Civil Secretariay Press, 1873, s. 29.

⁷⁰ Birkaç köyden meydana gelen toprak parçası veya bir eyaletin bir bölümüdür. Bkz. Ramsay Muir, *The Making of British India 1756-1858*, Historical Series No. XXVIII, Publications of the University of Manchester, London-New York-Bombay 1917, s. 289.

⁷¹ Nurcihan Begüm, ayrıcalıklı konumu nedeniyle istisnai hediyeler alıyordu, arazi hibeleri veriliyordu. Ayrıca Babası Mirza Gıyas Bey'in vefatının ardından mirasını devralmıştı. Bkz. Jahangir, *The Tuzuk-ı-Jahangiri*, Memoirs of Jahangir from the Thirteenth to the Beginning of the Nineteenth Year of His Reign, Translated By Alexander Rogers, Edited By Henry Beveridge, Vol. II, London 1914, s. 228.

⁷² Jahangir, *Tuzuk-ı-Jahagiri*, Memoirs of Jahangir from the First to the Twelfth Year of His Reign, Vol. I, Translated By Alexander Rogers, Edited By Henry Beveridge, London, 1909, s. 380; Jahangir, *The Tuzuk-ı-Jahangiri*, s. 228; Nath, *a.g.e.*, s. 99.

eğitimi için şahsi nazırı Sati'ün-nisâ'yı görevlendirmişti.⁷³ Sati'ün-nisâ, farklı alanlarda bilgili bir kadındı. Onun bilgisi yalnız çok iyi Frasça bilmesi ile sınırlı değildi. İnan edebiyatına hâkim olması ve şairlik vasfının dışında, tıbbî ilimler ve birçok tedavi yöntemi konusunda bilgi sahibiydi. Sahip olduğu özellikler onu sarayda üst noktalara getirmişti ve Mümtaz Mahal'in şahsi nazırı olmuştu.⁷⁴

Bâbürlü haremde eğitimle aktif olarak ilgilenen bir diğer kadın Şah Cihan'ın kızı Cihanârâ Begüm'dü. Şah Cihan'ın Âlemgîr Şah tarafından hapsedilmesinin ardından kendisini babasına adayan Cihanârâ Begüm, hayatının büyük bir bölümünü ibadetle ve eserler kaleme almakla geçirdi. Gerek babası gerekse kardeşi tarafından kendisine verilen hibe ve ödeneklerin büyük kısmını hayır kurumlarına harcadı. 1648 yılında Agra'da cami (Cuma Camii) ve külliye inşa ettirdi.⁷⁵ Agra'daki Cuma Camii'ne bağlı bir medrese kurmuştu.⁷⁶ Dönemin önde gelen mutasavvıfları Dârâ Şükûh, Şeyh Muhammed Bedahşî ve Muînüddin Çiştî gibi şahsiyetlerin hayatları ile ilgili eserler kaleme alan Cihanârâ Begüm'ün inşa ettirdiği yapılar bu medrese ve camii ile sınırlı değildi.⁷⁷ Lahor'da bir çarşı ve Delhi'de bir kervansaray yaptırmıştı.⁷⁸ Mimarî alanda da kendisini geliştirmiş olan Cihanârâ Begüm, biri Keşmir vadisinde, diğeri de Agra'da bulunan iki ünlü caminin inşasına doğrudan nezaret etmiştir.⁷⁹

Pek tabi saraydaki kadınların eğitim için yapmış oldukları yatırımların dışında saray erkânı olmayıp bu tür faaliyetlerde bulunan kadınlar da vardır. Kadınların eğitimin yaygınlaşması için sağladıkları himaye, yalnızca başkentle sınırlı değildi. İmparatorluğun diğer eyaletlerinde de bazı hanımların bu alana yoğun ilgi gösterdiği

⁷³ Samsamuddaula Shah Nawaz Khan, *The Maathir-ul-Umara*, Translated into English by H. Beveridge, Revised, annotated and completed by Bains Prasad, Volume I, The Asiatic Society, Kolkata, 1941, ss. 260-261.

⁷⁴ Khan, *The Maathir-ul-Umara*, Vol. I, ss. 260-261.

⁷⁵ Konukçu, "Cihanârâ Begüm", s. 537.

⁷⁶ Misra, *a.g.e.*, s. 92.

⁷⁷ A. Engin Beksaç, "Tac Mahal", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 39, İstanbul, 2010, s. 337.

⁷⁸ Nath, *a.g.e.*, s. 136.

⁷⁹ Zahied Rehman Ganie, "Contribution of Royal Mughal Ladies in the Field of Art and Architecture from 1526-1707 A.D: A Brief Survey", *International Journal of Research Granthaalayah*, Vol. 6 (Iss. 12): December 2018, s. 35.

görülyüyor. Jaunpûrlu Mahmud Şarkî'nin eşi Bibi Razi edebî alanda birçok katkıda bulunmuştu. İlim adamlarını himayesi altına alan Bibi Razi, çok sayıda medrese inşa ettirmişti. Bu sayede Jaunpûr Şarkî Sultanlığı bir eğitim merkezi haline gelmişti.⁸⁰

Eğitim sahasında yatırımlar yapan bir diğer Bâbürlü kadın ise Âlemgîr Şah'ın (Evrengzib) kızı Zebunnisa'ydı. Saîd Eşref-i Mâzenderânî'den zamanın bilimlerini öğrenmişti. Felsefe, matematik, astronomi, edebiyat alanında eğitim aldı ve Farsça, Arapça ve Urduca'yı öğrendi. Kendisini hat sanatında da geliştirmişti.⁸¹ Tıpkı Selime Sultan Begüm ve Nurcihan Begüm'de olduğu gibi Zebunnisa'nın da içerisinde önemli edebi eserler olan kişisel bir kütüphanesi bulunuyordu.⁸² Çağdaşı birçok özel koleksiyonu geride bırakan bu kütüphane zengin içeriğinin yanında içerisinde ilmi çalışmaların gerçekleştirildiği bir merkez haline gelmişti. Üstelik Zebunnisa burada çalışan araştırmacılara da ekonomik yardımlarda bulunuyordu.⁸³ Zebunnisa'nın doğal olarak öğrenmeye ve beceriyi takdir etmeye yatkın olduğu söylenebilir. Sürekli olarak kitap toplamaya, kopyalamaya ve okumaya vakit ayıran Zebunnisa aynı zamanda birçok alim ve yetenekli insanı da sahip olduğu maddi imkânlar sayesinde geliştirmeye çalışmıştır. Bu sebeple çok sayıda ilahiyatçı, alim, şair, kâtip ve kütüphanesinden ve himayesinden faydalanmak üzere onun yanına geldiler.⁸⁴ Kütüphanesi içerisindeki nadir ve değerli kitapların kopyalarının yapılması için yetenekli hattatlar ve katiplerden faydalanıyordu. Ayrıca onun yanında rehberliği altında sürekli olarak çalışan bir yazıhane bulunuyordu. Zebunnisa'nın tasvip ve tenkidine eserlerini gönderen seçkin şairler, âlimler ve edebî şahsiyetler, Zebunnisa tarafından liyakatlerine göre mükafatlandırılıyorlardı.⁸⁵

⁸⁰ Imonul Hussain, "Literary Achievements of Medieval Indian Women: A Study of Royal and Mystic Females", *International Journal of Multidisciplinary Educational Research*, Volume 9, Issue 2(3), February, 2020, s. 53.

⁸¹ Lal, *a.g.e.*, s. 8; Misra, *a.g.e.*, s. 90.

⁸² Mohammad Wahid Mirza, "Great Muslim Women in India", *Great Women of India*, Editors Swami Madhavananda – Ramesh Chandra Majumdar, Published by Swami Gambhirananda, India, 1953, s. 389.

⁸³ Janudath Sarkar, *History of Aurangzib*, Vol. I, Reign of Shah Jahan, M. C. Sarkar & Sons, Calcutta, 1912, s. 69.

⁸⁴ Khan, *Maasir-i- 'Alamgiri*, s. 322.

⁸⁵ Lal, *a.g.e.*, s. 13.

Zebunnisa'nın hocası olan Hafza Meryem de yüksek derecede eğitilmiş bir kadındı. Âlemgîr Şah onu en büyük kızı Zebunnisa'nın hocası olarak atamıştı. Zebunnisa, Kur'an, Arapça ve Farsça eğitimini ondan almıştı.⁸⁶

Bâbürlü hanedan kadınları ve saraydaki üst rütbeli kadınlar, eğitim konusunu önemsiyorlardı. Bunun bir bakıma saray kültürü haline gelmiş olduğu söylenebilir. Nitekim Bâbürlü padişahları ve eşlerinin, begümlerin eğitimlerine vermiş oldukları önemi onlar için seçmiş oldukları özel hocalardan anlayabiliyoruz. Bir bakıma bu bir zincir oluşturuyordu. Zira eğitim alan bu kız çocukları ileride yaşça büyüdüklerinde ve kendilerine ait maddi imkanları arttıkça medreseler kurmuşlar ve burada maddi açıdan iyi durumda olmayan öğrencilere ve özellikle kız çocuklarına sahip çıkmışlardır. Her yaştan insanın eğitim olanaklarına eriştiği bu mektepler, medreseler ve kütüphaneler, hem Bâbürlü ilim hayatının gelişmesine olanak sağlamış hem de o günden bugüne dek uzanan kıymetli edebî ve tarihsel açıdan değerli eserlerin günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

Sonuç

Geçmişten bugüne eğitim meselesi üzerine birçok fikir ileri sürülmüştür. Eski dönemlerde bu bahsin içerisinde kadın geri planda kalmış ve sahip olduğu potansiyeli ortaya çıkarması genellikle içerisinde bulunduğu toplumun kültürel açıdan kadın algısının nasıl olduğu ile bağıntılı bir görüntü sergilemiştir. Bu noktada çalışmanın amacının bu husus ile doğrudan ilgili olduğu söyleyebiliriz. 16. yüzyılda Asya'nın güneyinde Hindistan'da kurulan Bâbürlü İmparatorluğu'nda kadınların elde ettikleri etkin konuma nasıl eriştikleri sorusunun cevabının bir bölümü de burada yatmaktadır. Bâbürlü İmparatorluğu'nun kendine has yapısı kadınların sosyal, siyasi ve iktisadi hayatta bir rol üstlenebilmelerine olanak sağlamıştır. Elbette bunun altında daha küçük yaşlardan itibaren kendilerine sunulan eğitim imkânı göz ardı edilemeyecek bir ayrıntıdır.

Bâbürlü sarayında, hanedan mensubu ve üst rütbeli kadınların eğitimleri önemli bir husus olarak görülüyordu. Bu bakış açısının var olduğunu padişahların ve eşlerinin kız çocuklarının eğitimlerine verdikleri öneme dair örneklerden yola çıkarak görebiliyoruz. Saray

⁸⁶ Khan, *The Maathir-ul-Umara*, Vol. I, s. 681; Law, *a.g.e.*, s. 204.

içerisinde kişisel yetenekleri ve bilgileriyle ön plana çıkan Sati'ün-nisâ, Hafza Meryem gibi kadınların kız çocuklarının eğitimleri için görevlendirilmiş olmaları bu konuyu en net örnekleridir.

Kız çocuklarının küçük yaşlarda, yaşça büyük olan erkek hocalardan da eğitim aldıklarını biliyoruz ki bu Bâbürlülerin eğitim konusunda kız çocuklarını küçük yaşlarda erkek çocuklardan ayırmadıklarını ortaya koymaktadır. Esasında bu tutum imparatorluğun kendine has karakterinin gelişmesinde de etkin olmuştur. Bâbürlüler yönetim konusunda dönem dönem farklılıklar göstermiştir. İmparatorluğun başında Nurcihan Begüm'ün yegâne güç olduğu bir dönem dahi yaşanmıştır. Aynı şekilde adı geçen begümlerin her ne kadar eğitim süreçleri ve eğitim ile ilgili faaliyetlerinden bahsedilmiş olsa da hemen hemen hepsinin politikada, ticarete etkinlik gösterdiklerini biliyoruz. Buradan çıkarılacak sonuç, Bâbürlülerin kız çocuklarının eğitimlerine verdikleri önemin karşılıksız ve hedefsiz bir hareket olmadığıdır. Bu saray kültürü, kadınların da erkekler kadar her alanda faaliyet gösterebilecek potansiyellerinin var olduğu gerçeğinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Kadınların aldıkları eğitim onları yüksek bir seviyeye taşımıştır. Şahsi kütüphaneleri ve araştırmacıların, edebiyatçıların bu kütüphanelere olan ilgisi bir nevi hamilik üstlenmelerini sağlamıştır. Mümtaz Mahal'e şairlerin koruyucusu denilirken birçok kitap Zebunnisa adına ithaf edilmiştir. Döneme ait yabancı seyyahların notlarında sıkça rastladığımız Bâbürlü kadını, ortaya koyduğu eserleri ve eğitime olan katkılarıyla adından övgülerle bahsettirmiştir. Siyasi tarih, otobiyografi, biyografi ve edebiyat alanında kaleme aldıkları eserler, Bâbürlü kadınının hayatın her alanında olduğu gibi eğitim sahasında da ne denli etkin olduğunu göstermektedir.

Tarihte adlarından bahsettiren bu kadın aynı zamanda o dönem maddi açıdan zor durumda olan kız çocuklarına sahip çıkmışlar ve onları mekteplerde, medreselerde okutmuşlardır. Bu durum eğitim ile ilgili olan kısımdır. Zira durumu iyi olmayan çocuklara sahip çıkmak, evlenmek isteyip evlenemeyenlere yardımlarda bulunmak Bâbürlü kadınının adeta doğal şekilde üstlenmiş olduğu bir görev gibidir. İmparatorluğun tebaası arasında yalnızca padişahların değil aynı zamanda begümlerin de adlarının popüler olmasında onların

varlıklarını her alanda hissettirmelerinin etkisi çöktür. Bâbürlü saray kadınlarının çizmiş oldukları entelektüel kadın profili ve eğitim sahasında yaptıkları yatırımların sayıca fazla olmasının en önemli nedenlerinden birisi de kendilerine ayrılan maaşların, hibelerin, arazi gelirlerinin çok fazla olmasıdır. Dolayısıyla saraylı kadınlar şahsi kütüphaneler inşa etme, bu kütüphanelerdeki araştırmacılara para yardımında bulunma, camii, medrese ve mektepler inşa etme gücüne sahip olmuşlardır. Sonuç olarak denilebilir ki Bâbürlü kadını, dönemi ve döneminin şartlarının ötesinde bir kadın profili çizmiştir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları ve Kaynak Eserler

Abu-l-Fazl, *The Akbarnama*, Vol. II., Fasciculus I., Translated from the Persian by H. Beveridge, Asiatic Society, Calcutta, 1904.

'Allami', Abul Fazl, *The Ain i Akbari*, Vol. I, Translated from the Original Persian by H. Blochmann, Baptist Mission Press, Calcutta, 1873.

Ghazi, Zahiru'd-din Muhammad Babur Padshah, *Babur Nama*, Translated from the original Turki Text by Annette Susannah Beveridge, Vols. I and II, Oriental Books Reprint Corporation, 1979.

Gul-Badan Begam, *Humâyûn-nâma*, Translated by Annette S. Beveridge, London, 1902.

Gülbeden, *Hümayunnâme*, Farsçadan çeviren: Abdürreb Yelgar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.

Hadi, Muhammad, *Tatimma-i Wakiat-i Jahangiri*, The History of India as Told by its Own Historians, the Muhammadan Period, the Posthumous Papers of the Late Sir H. M. Elliot, Edited and Continued by Professor John Dowson, Vol. VI, London, 1875.

Jahangir, *Tuzuk-ı-Jahagiri*, Memoirs of Jahangir from the First to the Twelfth Year of His Reign, Vol. I, Translated By Alexander Rogers, Edited By Henry Beveridge, London, 1909.

Jahangir, *The Tuzuk-ı-Jahangiri*, Memoirs of Jahangir from the Thirteenth to the Beginning of the Nineteenth Year of His Reign, Translated By Alexander Rogers, Edited By Henry Beveridge, Vol. II, London 1914.

Khan, Bakhtawar, *Mir-at-i Alam - Mir-at-i Jahan-numa*, The History of India, as Told by its Own Historians, Voll. VII, The Posthumous Papers of the late Sir H. M. Elliot, Edited and Continued by Proffesor John Dowson, Trübner and Co. And Ludgate Hill, London, 1877.

Khan, Samsamuddaula Shah Nawaz, *The Maathir-ul-Umara*, Translated into English by H. Beveridge, Revised, annotated and completed by Baini Prasad, Volume I, The Asiatic Society, Kolkata, 1941.

Khan, Shah Nawaz, *The Maathir-ul-Umara*, Translated by H. Beveridge, Vol. II, Patna: Janaki Prakashan, 1979.

Lāhawri, Abd Al-Ḥamīd, *Badshahnamah*, Edited by Mawlawis Kabīr Al-Din Ahmad and Abd Al-Rahīm, Vol. II, Printed at the College Press, Calcutta, 1868.

Lal, Magan, *The Diwan of Zeb-un-nissa*, The First Fifty Ghazals Rendered from the Persian by Magan Lal and Jessie Duncan Westbrool with an Introduction and Notes, London, 1913.

Monserate, Father, *The Commentary of Father Monserate, On His Journey to the Court of Akbar*, Translated by J. S. Holland, Oxford University Press, 1922.

Manucci, Niccolao, *Storia do Mogor or Mogul India 1653-1708*, Vol. II, Translated by William Irvine, London, 1907.

Saḳı Must'ad Khan, *Maasir-i- 'Alamgiri*, A History of the Emperor Aurangzib- 'Alamgir (reign 1658-1707 A.D.), Translated into English and Annotated by Sir Janudath Sarkar, Calcutta, 1947.

Thackston, Wheeler M., (ed), *The Jahangirnama Memoirs of Jahangir, Emperor of India*, Translated, Edited, and annotated by Wheeler M. Thackston, New York: Oxford University Press, 1999.

Kitap ve Makaleler

Ahmad, Hafiz Shamsuddin, "Zibunnisa Begum and Diwan-i-Mukhfi", *Journal of Bihar and Orissa Research Society (JBORS)*, Vol. XIII., Part I, March, 1927, ss. 42-53.

Ansari, A. S. Bazmee, "Gülbeden Begüm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 14, İstanbul, 1996, s. 436.

Banerji, S. K., *Humayun Badshah*, Vol. II, Maxwell Company, Lucknow, 1941.

Banerji, S. K., "Some of the Women Relations of Babur", *Journal of Indian Research Institute*, Volume IV, (July, 1937-April, 1938), Edited by Devadatta Ramkrishna Bhandarkar, Published by Satis Chandra Seal, Calcutta, 1938, ss. 53-60.

Bayur, Yusuf Hikmet, *Hindistan Tarihi, Gurkanlı Devletinin Büyüklük Devri (1526-1737)*, II. Cilt, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.

Beksaç, A. Engin, "Tac Mahal", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 39, İstanbul, 2010, ss. 337-339.

Büyüктаş, Canan Kuş, KARATAŞ YOZGAT, Sevilay, "İktidar ve Aşk: Cihangir Şah'ın Nur Cihan Begüm'e Olan Aşkının Tüzük-i Cihângîr'deki Yansımaları",

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 4, Yıl: 2020, ss. 1591-1615.

Capper, John, *Delhi, The Capital of India*, Asian Educational Services, 1997.

Chaudhuri, Jatindra Bimal, *Muslim Patronage to Sanskrit Learning*, Part I, Idarah-i Adabiyat-i Delli, Delhi (India) 2009.

Chopra, Pran Nath, *Some Aspects of Society & Culture During the Mughal Age 1526-1707*, Shiva Lal Agarwala & Co. Ltd., Educational Publishers, Agra, 1955.

Davies, H. H. and BLYTH W., (ed), *Report on the Revised Settlement of the Pergunnahs of Umritsur, Sowrian, & Turun Tarun, of the Umritsur District, in the Umritsur Division*, Lahore: Government Civil Secretariay Press, 1873.

Findly, Ellison Banks, *Nur Jahan Empress of Mughal India*, Oxford University Press, Oxford-New York, 1993.

Ganie, Zahied Rehman, "Contribution of Royal Mughal Ladies in the Field of Art and Architecture from 1526-1707 A.D: A Brief Survey", *International Journal of Research Granthaalayah*, Vol. 6 (Iss. 12): December 2018, ss. 34-37.

Havell, E. B., *A Handbook to Agra and the Taj, Sikandra, Fatehpur-Sikri and the Neighbourhood*, Longmans, Green, and Co., New York and Bombay, 1904.

Husain, Yusuf, *Glimpses of Medieval Indian Culture*, Asia Publishing House, India, 1957.

Hussain, Imonul, "Literary Achievements of Medieval Indian Women: A Study of Royal and Mystic Females", *International Journal of Multidisciplinary Educational Research*, Volume 9, Issue 2(3), February, 2020, ss. 52-60.

Iftikhar, Rukhsana, "Cultural Contribution of Mughal Ladies", *South Asian Studies, A Research Journal of South Asian Studies*, Vol. 25, No. 2, July-December 2010, ss. 323-339.

Jaffar, S. M., *Education in Muslim India*, IAD Oriental Series: 16, Idarah-i Adabiyat-i Delli, India, 2009.

Jaffar, S. M., *Some Cultural Aspects of Muslim Rule in India*, S. Muhammad Sadiq Khan – Publisher, Peshawar-India, 1939.

Kia, Mana, "Adab as Ethics of Literary Form and Social Conduct: Reading the Gulistān in Late Mughal India", in 'No Tapping Around Philology': *A Festschrift in Celebration and Honor of Wheeler McIntosh Thackston Jr.'s 70th Birthday*, ed. Alireza Korangy and Daniel J. Sheffield. Wiesbaden: Harrassowitz, November 10, 2014, ss. 281-308.

Kırlangıç, Hicabi, "Tâlib-i Âmülî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 39, İstanbul, 2010, s. 505.

Konukçu, Enver, "Abdürrahim Han", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul, 1988, ss. 290.

Konukçu, Enver, "Bâbürlüler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 4, İstanbul, 1991, ss. 400-404.

Konukçu, Enver, "Cihanârâ Begüm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 7, İstanbul, 1993, ss. 536-537.

Konukçu, Enver, "Kâmrân Mirza", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 24, İstanbul, 2001, ss. 286-287.

Law, Narendra Nath, *Promotion of Learning in India During Muhammadan Rule*, Longmans, Green and Co., London, 1916.

Mirza, Mohammad Wahid, "Great Muslim Women in India", *Great Women of India*, Editors Swami Madhavananda – Ramesh Chandra Majumdar, Published by Swami Gambhirananda, India, 1953, ss. 378-394.

Misra, Rekha, *Women in Mughal India (1526-1748 A.D.)*, Munshiram Manoharlal, Allahabad, 1967.

Moosvi, Shireen, *People, Taxation, and Trade in Mughal India*, Oxford University Press, New Delhi, 2008.

Muir, Ramsay, *The Making of British India 1756-1858*, Historical Series No. XXVIII, Publications of the University of Manchester, London-New York-Bombay 1917.

Mukherjee, Soma, *Royal Mughal Ladies and Their Contributions*, Gyan Publishing House, New Delhi, 2001.

Mukhoty, Ira, *Daughters of the Sun Empresses, Queens & Begums of the Mughal Empire*, Aleph Book Company, India, 2018.

Nath, Renuka, *Notable Mughal and Hindu Women in the 16th and 17th Centuries A.D.*, Inter-India Publications, New Delhi-India, 1957.

Rezavi, Syed Ali Nadeem, "The Organization of Education in Mughal India", *Proceedings of the Indian History Congress*, 2007, Vol. 68, ss. 389-397.

Samî, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türki*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.

Sarkar, Jadunath, *Anecdotes of Aurangzib (Translated into English with Notes) and Historical Essays*, M. C. Sarkar & Sons., Calcutta, 1917.

Sarkar, Jadunath, *History of Aurangzib*, Vol. I, Reign of Shah Jahan, M. C. Sarkar & Sons, Calcutta, 1912.

Sarkar, Janudath, *Studies in Mughal India*, Cambridge-Calcutta, 1919.

Savaş, Müslime Melis, "Alt Kıtaya Taşınan Türk-İslam Değeri Eğitime Saray Kadınları Üzerinden Bakmak", *Selçuk Türkiyat*, Aralık, 2021, ss. 469-484.

Smith, Edmund W., *The Moghul Architecture of Fathpur-Sikri*, Archaeological Survey of India, Indological Book House, Delhi, 1973.

Sharif, Ja'far, *Qanun-i-Islam*, Translated by G. A. Herklots, Oriental Books Reprint Corporation, New Delhi, 1972.

Sharma, Karuna, "A Visit to the Mughal Harem: Lives of Royal Women", *South Asia: Journal of South Asian Studies*, Vol. XXXII, no.2, August 2009, ss. 155-169.

Shushtery, A. M. A., *Outlines of Islamic Culture*, Volume II, Philosophical and Theological Aspects, The Bangalore Press, Bangalore, 1938.

Siddiqui, İqtidar Husain, "Nurcihan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 33, İstanbul, 2007, ss. 251-252.

Vardhan, Arihant Kumar, "Contribution of Women to the Persian Language in Medieval India", *International Journal of Women's Research*, Vol. 3, No. 1, Spring & Summer 2014, ss. 57-64.

Yasmin, Angbin, "Middle Class Women in Mughal India", *Proceedings of the Indian History Congress*, Vol. 75, Platinum Jubilee (2014), ss. 295-306.

Extended Abstract

In India, the geography where the Mughal Empire (1526-1858) was founded, the women of the Mughal court made a name for themselves in terms of politics, economy and culture. The incomes of the women of the court allowed them to operate in many fields. Women, including Gulbadan Begam, Gul-rukh Begam, Salima Sultan Begüm, Jahanara Begam, Zeb-un-Nisa, Nurjahan Begam, have also used their financial means by making investments in the field of education. Their personal libraries, the mosques and madrasas they had built, and the schools increased their educational opportunities outside the palace.

The women of the Mughal palace left their works in history with the works they created in the literary field together with the education they received from an early age. And these works have survived to the present day. And these works have survived to the present day. Gulbadan Begam's Humayunname and Jahanara Begam's Munis al arwah are some of them. On this situation, the effect of the sensitivity of the Mughal dynasty on the education of women is an important point. As a matter of fact, the Mughal emperors did not keep women in the background since the era of Babur Shah, the founder of the state. It is an important issue for women to be at the forefront in terms of politics, economy and culture in the Mughal Empire, which continued the Central Asian Turkish traditions in the management understanding of the state they established.

In this study, the education of the women of the palace is mentioned, but the main focus is the contributions they have done in the field of education. The works of Mughal palace women, who appear as important figures in terms of women's history, are historically important. They provided economic aid to the scientists working in the madrasahs they had built. In addition, girls were given the opportunity to receive education. When evaluated from a social point of view, the importance of these contributions increases even more. The dissemination of education in the society and the fact that boys and girls have more opportunities to learn to read and write are important in terms of the reflection of the Central Asian Turkish tradition inherited by the empire on the social life of women.

Of course, the contribution of women in the field of education was not limited to them alone. Especially during the reign of Akbar Shah (1556-1605), the issue of education became a subject of personal interest to the ruler. Akbar Shah, who criticizes the traditional Indian education system, has changed the learning of writing and then reading and argued that reading education should be given earlier. Akbar Shah, who brought important changes in the field of education with his reforms, had studies done to make education regular. In this period, an education system has been tried to be created in order to direct the students to the subjects they are curious about, and to obtain information in a simpler way in a short time. Another example is that Shah Jahan (1628-1658) and Aurangzeb (1658-1707) appointed private teachers for the education of their daughters.

From the foundation period to the 17th century, the sources of the period were used for the contribution of women to education, which is the main subject of the study, which deals with the education processes of the palace women who came to the fore in the Mughal Empire. Among the authors of these works, there are historians and statesmen of the Mughal Empire period such as Abul Fazl Allami, Bakhtawar Khan, Samsamuddaula Shah Nawaz Khan, Abd Al-Ḥamīd Lāhawri, and Muhammad Hadi. In addition to local sources, the works of travelers who visited the Mughal Empire, such as Father Monserrate and Niccolao Manucci, are among the sources used. In addition, works such as Baburnama, Jahangirnama, Humayunnama belonging to the members of the Mughal dynasty were also used as sources.

The aim of the study is to explain how women were positioned and how they evaluated their position in the Mughal Empire, which has an important place in Turkish history, through education. The answer to the question of why education is so important among women in the palace is also important. Among the reasons underlying the interest of the Mughal women in language education, books, libraries and the famous literary works of the period can be cited as the vision that the education they received added to them. As a matter of fact, considering the value and place of reading and writing in human life,

the fact that they have constantly improved themselves can be associated with their education, which was given care at an early age.

In the narratives on the issue of education from past to present, it is seen that women remained in the background in ancient times. Therefore, the issue of access to education, which has a direct impact on women's realization of their potential, has differed from culture to culture from period to period. The result of the study is also related to this issue. Herein lies a part of the answer to the question of how women reached the influential position they achieved in the Mughal Empire, which was established in India in the south of Asia in the 16th century. The unique structure of the Mughal Empire enabled women to assume a role in social, political and economic life. Of course, under this, the education opportunity offered to them from a young age is a detail that cannot be ignored.

In the Mughal palace, the education of dynasty and high-ranking women was seen as an important issue. We can see that this point of view exists, based on the examples of the importance given by the sultans and their wives to the education of their daughters. The fact that women such as Sati'ün-nisa and Hafza Maryam, who came to the fore with their personal abilities and knowledge in the palace, were assigned for the education of girls are the clearest examples of this issue. We know that girls receive education from male teachers at a young age, and this shows that the Mughals did not separate girls from boys in education at an early age. In fact, this attitude was also effective in the development of the unique character of the empire.

The Mughals differed from time to time in terms of administration. At the beginning of the empire, there was even a period when Nurjahan Begam was the sole power. Likewise, although education processes and educational activities of the aforementioned begums have been mentioned, we know that almost all of them are active in politics and trade. The conclusion to be drawn from this is that the importance given to the education of girls by the Mughals was not an unrequited and aimless movement. This palace culture revealed the fact that women have the potential to operate in every field as much as men.

The education that women received took them to a higher level. Their personal libraries and the interest of researchers and literati in these libraries enabled them to undertake a kind of patronage. While Mumtaz Mahal was called the protector of poets, many books were dedicated to Zeb-un-nisa. The Mughal woman, whom we frequently come across in the notes of foreign travelers of the period, made a name for herself with praise for her works and her contributions to education. The works they wrote in the fields of political history, autobiography, biography and literature show how effective the Mughal woman was in the field of education as well as in all areas of life.

These women, whose names were mentioned in history, also took care of their girls who were in financial difficulties at that time and taught them in schools and madrasahs. This is the part about education. Because, taking care of the children who are not in good condition, helping those who want to get married but cannot get married is like a duty that the Mughal woman naturally undertakes. The influence of not only the sultans but also the names of the begums being popular among the subjects of the empire, their presence in every field is very important. One of the most important reasons for the intellectual woman profile drawn by the Mughal palace women and the high number of investments they made in the field of education is the high salaries, grants and land incomes allocated to them. Therefore, the women of the palace had the power to build personal libraries, to donate money to the researchers in these libraries, to build mosques, madrasahs and schools. As a result, it can be said that the Mughal woman drew a woman profile above her period and its conditions.